

Siste kapittel i Magnus Malms nye bok "Et hjerte større enn verden"

*Fullstendig tekst til kapittelet som er gjengitt i utdrag i STREK nr. 2 09.
Oversettelse: Knut Grønvik*

«Jesus snudde seg og så at de fulgte ham, og han sa: ‘Hva leter dere etter?’ De svarte: ‘Rabbi, hvor bor du?’ Rabbi betyr lærer. ‘Kom og se!’ sa Jesus. De gikk da med ham og så hvor han bodde, og de ble hos ham den dagen.»ⁱ

Så enkelt beskrives møtet med Jesus. Når vi har fulgt ham et lite stykke, snur han seg mot oss og spør hva vi er ute etter. Ikke noe veldig spesielt akkurat, vi vil bare vite hvor han bor. I stedet for å gi oss adressen, sier han at vi godt kan bli med og se selv. Så gjør vi det. Og der blir vi værende, én dag om gangen.

Hvordan dette enkle møtet kunne utvikle seg til den labyrinten av teologiske irrganger og kirkelige strukturer som har vokst fram på de 2000 årene, er en historisk gåte.

Kanskje det nærmeste vi kommer et svar er å se på våre egne liv. Ærlig talt: Hvordan kunne den lekne guttungen eller småjenta utvikle seg til et ryddig og komplisert yrkesmenneske som hele tiden prøver å få kontroll på livet?

Kanskje kan dette utsiktpunktet også hjelpe oss til å finne veien tilbake til det enkle. Noen ganger får vi jo kontakt med det lekne i oss, en lyst som ikke er flukt fra voksent ansvar, men et kompass som peker mot et liv der vi lever innenfra og ikke bare reagerer på ytre signaler. Er det mulig å finne tilbake til en enklere måte å være kirke på? Noe som er mer dynamisk enn å sitte en time i benkeradene og kjempe seg gjennom et filter av sanger, bønner og prekener i håp om å få et glimt av Jesus? Noe som heller lokker oss ut på en vandring der vi kan oppdage hvor han bor, i stedet for å prøve å presse ham inn i våre systemer?

Vi lever på tusenvis av måter i en brytningstid, globalt og lokalt. Når man lever midt oppe i slike hendelser, er det vanskelig å skjelne mellom det som vil bestå og det som kommer til å forsvinne. Det kan ligne litt på tenårene: Mye av det vi hiver ut, henter vi senere i livet fram igjen, det var visst ikke så dumt allikevel. Men kanskje var vi nødt til å legge det til side en stund, slik at vi kunne få mulighet til å velge fritt og ikke bare kjøpe hele pakken. Her gjelder prinsippene for åndelig dømmekraft og skjelning: Stans ved det som berører deg. Kjenn etter om det fører deg i den retningen du innerst inne vil. Behold det som gir en god og varig ettersmak.

På vår videre pilegrimsvandring som fremtidens kirke kan vi kanskje snakke med hverandre om de fire forslagene jeg legger fram her. De er mer veimerker enn kart. Det betyr at de ikke gjør krav på å være uttømmende og fullt dekkende beskrivelser, men heller antyder en mulig retning.

1. Fra system til etterfølgelse

De første ordene Jesus sier til sine disipler, er: «Følg meg!» Ikke: «Tro på meg.» Det kommer først senere, når vi vet litt mer om hvem han er.ⁱⁱ Kanskje trenger vi å vende tilbake til den rekkefølgen. Så lenge nøkkelordet er «tro», er det større fare for at nøkkelen ikke passer til det som låser oss. Da handler det ofte om hva vi skal tro og ikke tro, hvor stor eller liten tro vi har, og så videre. Det meste har en tendens til å kretse om oss selv og vår egen åndelighet eller mangel på åndelighet... mens Jesus står stille ved siden av og venter på at vi skal snu oss mot ham.

Når vi legger vekten på «tro», viser det seg at vårt forhold til Gud fort kommer i skyggen av våre forestillinger om ham. *Hvordan* vi tror blir det store spørsmålet. Dermed ligger det åpent for å grave de skyttergravene som så lenge har flenget opp

kirkens frodige hage: konservativt og liberalt, høyre og venstre. Vi tvinges til å velge side mellom meningspakker som ofte ligner hverandre mer enn vi aner. Kanskje speiler de alle i bunn og grunn ganske like holdninger: Å være kristen er å ha de rette meningene om Gud. Dermed blir bøkene viktigere enn bønner. Debatten blir viktigere enn å sitte til bords med hverandre. Kirkene blir mer klasserom enn hellige rom.

Når vi setter menneskers tro i sentrum, gir det også lett et etisk alibi som skjærer vår private livsstil mot nærgående spørsmål. «Jeg har jo min tro», sier vi gjerne, og den kan ingen stille spørsmål ved. For øvrig kan jeg leve som jeg selv vil. De grunnleggende spørsmålene om hvem som definerer min identitet, hvor jeg har min første lojalitet, hva som faktisk er min kilde til livsopphold, kan aldri stilles – «for jeg har jo min tro og den kan ingen ta fra meg».

Da står «troen» til slutt i fare for å dreie seg om noe annet enn Gud i bibelsk forstand, det vil si den som i praksis definerer min livsstil. Troen beskyttes mot all etisk diskusjon og enhver innblanding fra andre mennesker. Dermed setter den i virkeligheten døren åpen for andre makter i samfunnet som vil forme mitt liv og prege mine prioriteringer. Et vanlig ord for dette er sekularisering.

Tenker vi i stedet på å «følge», rettes oppmerksomheten mot personen Jesus, ikke mot å tro som jeg selv finner det for godt eller være tro mot et visst system. Da settes relasjonen i sentrum, ikke min egen tro – enten den nå er muskuløs av karismatisk salvelse eller mer spedlemmet av akademisk tolkning. Da blir bønner, den personlige samtalen med Jesus, viktigere enn hvilke bøker jeg har lest. Da lærer jeg først og fremst av egen praktisk erfaring, og ikke bare av prekener.

Da rettes oppmerksomheten mot Jesu nærvær midt iblant oss. På hvilken måte gir han seg til kjenne? Hva sier han? Hva gjør han? Hvilke områder i livene våre rører han ved? Hva vil han gi oss? Da må den religiøse selvopptattheten vike for lyttende våkenhet. En annen begynner å sette dagsorden i livet og gjør at vi kommer i kontakt med våre virkelige spørsmål: Vil jeg dette? Hva lengter jeg etter? Hva er jeg redd for? Hvilke skjulte forsvarsstillinger i livet gjør motstand når Jesus vil føre meg ut i frihet? Hvilke sår, sorger, synder og behov kommer jeg i kontakt med? Og plutselig oppdager jeg at Jesus ikke er det minste interessert i min «åndelighet» eller «tro» – men i livet mitt og relasjonene mine.

Antakelig vil vi da igjen kunne konstatere det livet stadig lærer oss: Det er gjennom erfaringene i livet vi møter hverandre. Så lenge det meste ligger på et teoretisk plan, kan vi trygt bli sittende i skyttergravene og skule på hverandre. Klatrer vi opp av dem, og begynner å vandre, er det merkelig hvor nær hverandre vi kommer. Og hvordan likheter og ulikheter blir reelle, ikke bare fordommer og fiendebilder.

2. Fra «Jesus i andre etasje» til «Jesus i hele huset»

Forkynnelsen og den teologiske tenkningen er i høy grad preget av tredelingen vi finner i den apostoliske trosbekjennelsen. Første punkt: «Jeg tror på Gud Fader, den allmektige, himmelens og jordens skaper.» Andre punkt handler om Jesus og det tredje om Den hellige ånd og kirken. I denne trosbekjennelsen finner vi skaperverket kun i det første punktet. Den sier ingen ting om at Jesus har noe med den skapte verden å gjøre.

Dette har ført til at våre forsøk på å relatere evangeliet til spørsmål om miljø, fred og rettferd som regel tar utgangspunkt i det såkalte skapelsesplanet. Den Gud man der viser til, er et allment gudsbilde som ennå ikke har fått et ansikt i Kristus. Tanken er ofte at vi på denne måten også kan knytte an til mennesker av en annen tro enn den kristne, og stå sammen i konkrete samfunnsspørsmål. Den mer konfesjonelt

spesifikke troen på Jesus Kristus reserveres dermed for spørsmål om det enkelte menneskes frelse. Dermed har vi i praksis delt Gud og verden inn i et slags toetasjes hus:

Jesus: frelsesplanet

Gud: skapelsesplanet

Effekten av dette har vært ødeleggende på flere måter. Dels splitter det gudsbildet og får det til å se ut som om Faderen og Sønnen er interessert i hver sine ting her i verden. Dels skiller etterfølgelsen og det indre livet lag, slik at det dypere, åndelige livet retter seg mot Jesus i andre etasje, mens samfunnsengasjementet henvises til et mer diffust gudsbilde i første. Når utfordringene til politisk og sosialt ansvar ikke forankres i Jesus selv, fører det lett til at de blir merkelig livløse og taper oss for krefter. Samtidig bekrefter hele huset en gnostisk oppdeling av verden der det jordiske og menneskelige tilhører en lavere orden, mens det åndelige og guddommelig er etasjen for en høyere elite.

Alt i alt har denne modellen hatt en sterkt sekulariserende virkning både i kirken og i samfunnet. Med en slik tankegang blir Jesus til slutt fullstendig kroppsløs, en ånd som svever fritt, høyt hevet over hverdagsliv, økonomi og politikk. Man oppfatter ham mer og mer som en størrelse utenfor virkeligheten. For kristne mennesker oppleves han dermed som mindre og mindre relevant. For ikke-kristne blir han utilgjengelig, det virker jo ikke som om han er interessert i noe annet enn dette diffuse og indre som de kristne kaller «frelse».

Hvilken plass har Jesus i verden? Paulus svarer: « Han er den usynlige Guds bilde, den førstefødte før alt det skapte. For i ham er alt blitt skapt, i himmelen og på jorden, det synlige og det usynlige, troner og herskere, makter og åndskrefter – alt er skapt ved ham og til ham. Han er før alt, og i ham blir alt holdt sammen.»ⁱⁱⁱ

Det er altså ikke sant at Jesus bor i andre etasje her i verden, og bare interesserer seg for sjelens frelse. Gud, den treenige, er hel og udelelig, og er fullt og helt til stede i alt Gud gjør. Det var ved Sønnen Faderen skapte universet. Det var i Kristus jorden med hele dens komplekse økosystem ble til. Det er i Kristus hele dette følsomme samspillet av liv holdes sammen. Jesus finnes ikke bare i verdens religiøse utkantsstrøk. Man finner ham midt i verden, som møtested mellom det synlige og de usynlige:

(illustrasjon)

Verden gikk i stykker i syndefallet. Det synlige mistet sin naturlige kontakt med det usynlige og ble overlatt til sin egen frykt. Men Gud ga ikke opp sitt skaperverk. Igjen lot han Sønnen gå inn og virkeliggjøre Guds vilje med verden. Som Paulus uttrykker det: «I ham ville Gud la hele sin fylde ta bolig, og ved ham ville Gud forsone alt med seg selv, det som er på jorden, og det som er i himmelen, da han skapte fred ved hans blod på korset.»^{iv}

(illustrasjon)

De gamle keltiske sirkelkorsene fortalte det samme på en enkel måte. Korset bærer og gjennomtrenger hele skaperverket: synlig og usynlig, jordisk og himmelsk, åndelig og politisk. Dessuten «transcenderer» det alt. Det vil si at korset aldri kan stenges inne i det skapte. Det er alltid større.

Og vi mennesker? Jo, vi får også være med i et hjørne av det hele: «Også dere var en gang fremmede og fiender av Gud i sinn og tanke med deres onde gjerninger. Men nå har han forsonet dere med seg, da Kristus led døden i sin kropp av kjøtt og blod...»^v Jesus kommer ikke for å forsterke vår selvopptatthet med en åndelighet som kretser rundt meg og mitt. Han kommer for å gjenopprette hele skaperverket, og i den bevegelsen tar han *også* med oss mennesker: «Også dere...» Det er ikke lenger vi som er verdens sentrum. Jesus er verdens sentrum.

Dette betyr at Kristi etterfølgelse finner sted midt i verden, ellers finner den ikke sted i det hele tatt. Ikke noe er unndratt fra vårt forhold til Jesus: «Ved ham ville Gud forsone *alt*...» Dette får direkte følger for samfunnet. I stedet for at jeg skal måtte presse en slags åndelig inspirasjon fra troen i andre etasje ned over samfunnsengasjementet i første, står Jesus midt i huset og innbyr oss til å samarbeide med ham om det han gjør i verden.

Det handler ikke lenger om å «trekke politiske konsekvenser av troen», noe som fort gjør oss slitne. Det handler om å slippe Jesus til i full frihet, uten å beskytte oss mot noen sider av hans vesen. Ingenting er for himmelsk til å løftes inn i hverdagen. Ingenting er for jordisk til å løftes inn i Kristus.

Den nikenske trosbekjennelsen fra 300-tallet gir et bedre bilde av virkeligheten enn den apostoliske. I punktet om Jesus markerer den at «ved ham er alt blitt skapt». Eller hvorfor ikke vende tilbake til en enda eldre bekjennelse enn begge disse, nemlig til den sammenfatningen av kirkens bekjennelse som kirkefaderen Ireneus formulerte på 100-tallet en gang:

«Dette er oppstillingen av hovedpunktene i vår tro, byggverkets grunnvoll og den trygge veien: Gud Faderen, ikke-skapt, ufattelig, usynlig, én Gud, altets skaper. Dette er det aller første hovedpunktet i vår tro.

Men det annet hovedpunkt er dette: Guds Ord, Guds Sønn, Kristus Jesus, vår Herre, som ble åpenbaret for profetene ... etter Faderens frelsesplaners innhold, Sønnen, ved hvem alt som er ble til, som ved tidens ende for å sammenfatte alt ble menneske blant mennesker, synlig og berørbar, for å tilintetgjøre døden og vise livet og skape samfunn mellom Gud og mennesket.

Og det tredje hovedpunktet: Den hellige ånd, ved hvem profetene profeterte og fedrene lærte om Gud og de rettferdige ble ledet på rettferdighetens vei, og som ved tidens ende på en ny måte ble utgytt over menneskeheten for over hele jorden å gjøre mennesket nytt for Gud.»^{vi}

3. En bevegelse med fortetninger

I vår nordiske kultur har vi lenge levd med to kirkemodeller. Den ene er de store, historisk forankrede folkekirkene, med deres ambisjoner om å være et samlende hjem for hele folket. Den andre er de mindre og yngre frikirkene og lekmannsbevegelsene, som opprinnelig vokste fram for å gi plass til den radikale etterfølgelsen man savnet i folkekirken. Lenge har kristne bare hatt disse to alternativene å velge mellom, enten veivalget har skjedd som følge av tradisjon eller fri vurdering.

Kanskje står vi nå av mange grunner ved slutten av begge disse modellene – og på terskelen til en annen måte å være kirke på?^{vii} Kanskje «folkekirken» med sin iver etter å feie vekk alle grenser og inkludere alle er i ferd med å utradere seg selv i profilløshet? Kanskje «foreningskirken» med sin korte og begrensede arv er i ferd med å svinne hen i sine trange rom? Hva kommer i stedet?

Det vet bare Gud, men kanskje kan vi skissere noen mulige veier. Punktene nedenfor er selvfølgelig en grov forenkling, og dreier seg ikke om det som teologisk sett

konstituerer kirken. Det dreier seg om hvordan vi *tenker* kirke, eller bedre: hvordan vi *lever* kirke.

A. Kirken definert som sentrum. Her ligger vekten på kirken som åpen og inviterende, med dåp, nattverd, forkynnelse og andre kirkelige handlinger tilgjengelig for alle som vil komme. Styrken med denne tenkningen er at kirken er trofast uansett respons, samt den store friheten til å komme og gå som man vil. Svakheten er at det lett fører til en uforpliktende forbrukerholdning, der etterfølgelsen forsvinner og mennesker har null relasjon til hverandre.

B. Kirken definert som avgrensning. Her ligger vekten på å ta personlig stilling så det skapes et tydelig fellesskap av mennesker som sammen tar ansvar for menighetens liv og virksomhet. Styrken med denne tankegangen er at man bygger på hvert enkelt menneskes personlige beslutning og myndiggjør medlemmene til å bidra med sine ressurser. Svakheten er at det kan gjøre menigheten så innestengt at det hindrer indre vekst og stenger andre mennesker ute.

C. Kirken definert som bevegelse. Her regner man med både grenser og sentrum, men vekten ligger på bevegelsen inn mot midten. Eller med et klassisk ord: etterfølgelsen. Sentrum er Jesus Kristus som person, og bevegelsen er et svar på hans kall: «Følg meg!» Da er kirken verken et religiøst koldtbord uten forpliktelser eller et lukket religiøst selskap for de innvidde. Den er en dynamisk bevegelse innover mot et tydelig sentrum, der hvert enkelt menneske er fri til å velge sin egen plass i en felles vandring.

Denne siste måten å tenke kirke på har to nøkkelord. Det ene er *bevegelse*. Når Jesus kaller mennesker, setter han dem i bevegelse: «Kom og se... Det jeg gjør, forstår du ikke nå, men du skal forstå det siden... Ennå har jeg mye å si dere, men dere kan ikke bære det nå. Men når sannhetens Ånd kommer, skal han veilede dere til hele sannheten...»^{viii}

Jesus driver sine disipler mot sentrum. Samtidig lærer han dem å styre unna sidespor og fluktveier, både i tanke og handling. Hos ham står sentrum og grenser i et dynamisk samspill som verken levner tvil om retningen eller reise kvelende murer. Hver og en får gå i sitt eget tempo, men alle vet hva det hele handler om. Her er ord som «disippel», «pilegrim», «etterfølgelse» og «åndelig veiledning» viktigere enn «virksomhet», «medlemskap», «program» og «tolkninger».

Det andre nøkkelordet er *fortetninger*. Historien lærer oss at kristne mennesker har et stadig tilbakevendende behov for å kunne gå et skritt videre, leve litt tydeligere som disipler, fordype sitt indre liv, gjøre evangeliet litt mer synlig i hverdagen. Og så oppdager vi at vi verken kan eller bør virkelig gjøre dette på egen hånd.

På våre breddegrader har denne historien store hvite flekker. Klostrene var slike fortetninger, men ble, etter en historie på cirka 400 år her i Norden, ødelagt i reformasjonen på 1500-tallet. Fra da av ble lokalmenighetens gudstjenesteliv den eneste godkjente måten å være kristen på. Alt utover dette er enten blitt forfulgt eller mistenkeliggjort som elitekristendom. Det får holde å være sånn passe kristen. Det er neppe mulig å måle hvor mye denne holdningen har bidratt til å utarme kirkens liv. En bevegelse må få fortetninger, ellers mister den retningen og forsvinner i kulturen den omgis av. I dag ser vi stadig tydeligere tegn på at fortetningene vender tilbake. Disse må vi hilse velkommen som tegn på at bevegelsen lever, ikke som tegn på at den er i krise. Kirkens sentrale og bærende fortetning er alltid brødet og vinen i

nattverden, den lokale menighetens bord for fellesskap mellom himmel og jord. Men i tillegg til dette kan vi i dag se en rekke andre fortetninger som antakelig vil bli stadig viktigere i tiden fremover. For eksempel:

Retreater: Flere og flere drar på kortere og lengre retreater av forskjellige slag, der de ikke bare får hjelp til å søke Gud i stillhet, men også sammen «fortetter» kirken. I enkle og provisoriske former gjør man det klostrene til alle tider har gjort.

Pilegrimsvandring: I en tid som er overopphetet av informasjon, reagerer kroppen og drar ut på vandring for ikke å bli kvalt. Gamle pilegrimsleder som har ligget øde i flere hundre år, fylles av nye flokker som med hele kroppen vandrer sammen med Kristus i bønn og praktisk hverdagsliv.

Kommuniteter: På 1970-tallet var dette del av en allmenn livsstilstrend, og mange forsøk strandet. I dag ser det ut til at man søker dypere røtter i klostrenes erfaringer. Mange nærer en økende lengsel etter å bo og leve i et synlig kristent fellesskap som lar de ulike områdene i livet gjenspeile relasjonen til Kristus.

Forpliktende nettverk: Man kan også bo forskjellige steder, men likevel utvikle en fortetning av kristent disippelskap, basert på felles erfaringer og møtepunkter. Med inspirasjon fra Taizé, Iona og mange andre sammenhenger prøver stadig flere å formulere en enkel regel man blir enige om å følge, og som hjelper hver enkelt til å virkeliggjøre det de ønsker, men ikke så lett får til på egen hånd.

Husfellesskap: Ordene kan variere – basisgrupper, cellegrupper og så videre. Det som er felles, er at man møtes regelmessig i mindre grupper, som en del av det lokale menighetslivet, for sammen å søke Kristus og hjelpe hverandre med å følge ham. Tradisjonelt har slike grupper levd i periferien av menighetens øvrige virksomhet. I fremtiden vil kanskje tyngdepunktet flyttes til de mindre gruppene, som så møtes til felles gudstjeneste?

Aksjonsgrupper: Ikke minst i skyggen av klimakrisen blir det stadig viktigere å holde kontakt med samfunnets ulike bevegelser for fred, rettferdighet og miljø. Her skjer det allerede fortetninger med en kreativ blanding av mennesker med forskjellig politisk og religiøs bakgrunn. For den som følger Kristus, kan intet menneskelig være fremmed.

Festivaler: Vi trenger også de store fortetningene, der vi slipper kreativiteten løs og skaper et stort rom for musikk, kunst, drama, håndverk, undervisning og de tusen møtene i vrømmelen som vi siden kan bære med oss i hverdagen.

Bevegelsen og fortetningene lever i et gjensidig avhengighetsforhold. Dette skjer aldri automatisk og forløper ikke friksjonsfritt. Skal gjensidigheten utvikle seg, må den følges opp og støttes. På den ene side trenger bevegelsen fortetningene, ellers mister den både profil og retning. På den annen side trenger fortetningene bevegelsen, ellers står de i fare for å bli innadvendte og elitistiske og på sikt gli ut i periferien. Bevegelsen må lære å gi plass til fortetningene, og fortetningene må lære å underordne seg bevegelsen. Som Augustin sier det: «Enhet i det sentrale, frihet i det perifere, kjærlighet i alt.»

Fortetningene skal altså ikke utvikle seg til nye kirker. Historien har lært oss at den strategien skaper flere problemer enn den løser. Men fortetningene er nødvendige for å vise hva hele kirken egentlig er. Dette stiller strenge krav om at de som tar et skritt mot fortetning, er på vakt mot hovmodet og forakten som alltid river slike initiativer i stykker og gjør at det som var ment som en gave til kirken, forvandles til en byrde. Faren er åpenbar. Men viser ikke historien at faren er enda større om vi ikke lytter til vår egen lengsel?

4. Skill mellom teologi og spiritualitet

Vadstena klosterkirke rommet i middelalderen omkring seksti små sidealtere. Kanskje fantes vevernes kapell, kapell for forskjellige helgener, handelsmennenes kapell og så videre. Hver enkelt kunne finne et miljø som knyttet an til og ga plass til den måten å tilbe Gud på som de følte var naturlig for dem. Og den store «moderkirken» med sitt store alter rommet det hele.

Mye av denne evnen til å holde enhet og mangfold sammen gikk tapt i reformasjonen. Sidekapellene ble rensket ut, prekestolene reist, og den av kongen godkjente eneste rette lære forkynt for allmuen, likt for alle. Det var bare en eneste måte å være kristen på: gå på den lovpålagte gudstjensten i bygdas kirke.

Dermed forsvant en fundamental dynamikk i kirkens liv og fellesskap, nemlig mellom teologi og spiritualitet. På 1800-tallet fikk vi sjansen til å gjenoppdage denne dynamikken. Vekkelsesbevegelsene som vokste fram, kunne ha beriket folkekirken med noe av dens tapte mangfold av uttrykksformer og vinklinger av evangeliet. Men enhetssamfunnet hadde fremdeles et altfor sterkt grep om kirken. Mangfoldet ble oppfattet som en trussel og hevet ut. Så dannet vekkelsesfolket frikirker i stedet, og dermed forsvant den gjensidige dynamikken som kunne ha bidratt til å korrigere ensidighet på begge kanter. Begge bevegelsene ble fattigere av å gå hver sin vei. Her er det mye å lære av den katolske kirke, som i alle år – i det minste i teorien – har kjempet for å holde liv i en skapende vekselvirkning mellom kirkens felles teologi og dens mange ulike former for spiritualitet. Svært forenklet kan man kanskje forklare forskjellen slik:

Teologi er kirkens formuleringer av troen. Slik forstått hadde den udelte kristne kirke egentlig bare én teologi, nemlig det som kristne mennesker over alt og til alle tider har gjenkjent som kirkens tro. All forkynnelse og alle bevegelser som ønsker å fungere som et enhetstegn i kirken, står i et forpliktende forhold til denne teologien. Den er klassisk uttrykt i de oldkirkelige trosbekjennelsene, fremfor alt i den apostoliske og den nikenske. Så snart forkynnelsen eller bevegelsen begynner å utfolde seg utenfor denne teologien, fungerer den splittende – før eller siden.

Spiritualitet er en betoning av en eller flere sider ved kirkens felles teologi, slik den kommer praktisk til uttrykk hos bestemte individer eller i spesielle bevegelser. Spiritualitet er en spesifikk måte å inkarnere evangeliet på, i gudstjenesteformer, sanger, beslutningsprosesser, åndelig veiledning, kunstneriske uttrykk, etiske kampsaker, stadig dialog om Kristi etterfølgelse og så videre. Dette betyr altså ikke at man avviker fra kirkens felles forståelse av den kristne tro, men at man rendyrker visse trekk ved denne troen som man legger særlig vekt på i sitt indre liv og i praktisk etterfølgelse.

«Kreativ troskap» er et uttrykk som ofte går igjen i denne sammenhengen. I hver ny generasjon og kultur kommer en grunnleggende trofasthet mot kirkens felles

bekjennelse til uttrykk på en kreativ måte. Spenningen mellom de to ordene er nødvendig. Toner man troskapen ned, vil kreativiteten før eller siden føre bort fra evangeliet. Hives kreativiteten ut, taper man evangeliet for liv så det ikke lenger berører folk. All bærekraftig spiritualitet i kirkens historie har levd i en slik kreativ troskap. Der det ikke har skjedd, har spiritualiteten snart rent ut i sanden.

På 500-tallet bygde for eksempel Sankt Benedikt opp den spiritualiteten som etter hvert ble preget av «stabilitas». Klostre som stabil ramme med stillhet, tidebønner og praktisk arbeid er typisk for den benediktinske spiritualiteten. På 1200-tallet løftet Frans fra Assisi fram den evangeliske fattigdommen og den kjærligheten til hele skaperverket som preger fransiskansk spiritualitet. På 1500-tallet utviklet Ignatius med sine *Åndelige øvelser* en spiritualitet som særlig fokuserte på hvordan man kan forene seg med det Jesus ble sendt til verden for å gjøre. Og så videre.

I andre deler av den kristne kirke har det vokst fram annen spiritualitet. Den lutherske spiritualiteten fremhever hvordan troen frigjør fra lovens krav, anabaptistene utviklet på samme tid en radikal etterfølgelse med ikkevold og eiendomsfellesskap, i England på 1700-tallet skapte John Wesley den metodistiske spiritualiteten med smågrupper som fostret disipler, i Londonslummen hundre år senere skapte Willam Booth Frelsesarmeen som en frigjøringsbevegelse for de nederste, pinsevevnerne har siden starten i Azusa Street i Los Angeles 1906 løftet fram de karismatiske gavene på en måte som med tiden har beriket hele den kristne kirke. Og så videre.

Dette mangfoldet kan trekke i to retninger, avhengig av vår evne til å holde sammen teologi og spiritualitet. Det kan føre til splittelse – når vi oppfatter spiritualiteten som en skilsmisse fra teologien. Eller det kan føre til enhet – når vi lar mennesker og grupper uttrykke kirkens felles teologi gjennom ulik spiritualitet. Det virker som om det er med teologi og spiritualitet som med Kristi guddommelige og menneskelige natur: De må holdes sammen «uten sammenblanding og uten atskillelse».^{ix}

De kirkelige trosformuleringene som aksepteres av alle, er ikke tvangstrøyer, men skaper tvert imot rom for frihet og kreativitet. Innenfor den rammen er det fritt fram for å ta en frisk fight, svinge seg av hjertens lyst og eksperimentere med etterfølgelsen på mange forskjellige måter – uten at det truer enheten. Mangler denne rammen, vil vårt legitime behov for trygghet presse oss inn mot midten der vi til slutt trykker oss sammen i en stadig snevrere sirkel, en nervøs registrering av de rette meningene som signal om at vi ikke stiller oss utenfor samholdet. Utfallene mot de som avviker, blir stadig mer aggressive. De truer jo flokkens mulighet til å overleve.

Tilsvarende er heller ikke de ulike formene for spiritualitet noen trussel mot kirken, men snarere en forutsetning for den. Først når mangfoldet i spiritualitet fortrenses fra kirken, og det bare finnes én godkjent måte å være kristen på, begynner mennesker å gå løs på teologien for formulere den på en avvikende måte. Dette skaper alltid usikkerhet og splittelse.

Har man først forstått forholdet mellom teologi og spiritualitet, skapes det også frihet til å la ulike former for spiritualitet fødes og dø. Den kvelende konservatismen i kirken oppstår når *alt* må bevares. Det problemet kan vi unngå når vi ser at teologien består, mens spiritualitetsformene kommer og går. Som regel inkarneres de til å begynne med i en person som selv lever ut den spiritualiteten som senere preger hele bevegelsen. Det virker ganske enkelt som om det er slik Gud går fram når han skaper noe her i verden, og dreier seg sjelden om herskelyst eller kontrollbehov. Sânt har heller en tendens til å dukke opp i senere generasjoner av bevegelsen. I den første perioden pleier Den hellige ånd å skape en spiritualitet som i ettertid viser seg å stemme nøyaktig med utfordringene på den tiden.

På den tiden. Noen ganger betyr det at det blir født en spiritualitet som varer lenge, som nærmest er tidløs. Den ignatianske spiritualiteten er et eksempel på dette. 500 år etter Ignatius har den et bredere økumenisk og internasjonalt gjennomslag enn han som grunnlegger kunne drømme om. Annen spiritualitet er atskillig mer tidsbegrenset, og visner etter at den har båret sin frukt. Alt dette er naturlig og trenger derfor ikke utløse angstreaksjoner fordi vi har «mislykkes» eller «sviktet». Kirken og dens tro består. Det gir de ulike formene for spiritualitet frihet til å berike kirken, uten å gjøre hovmodige forsøk på å aksle kravet om å være den eneste rette bærer av evangeliet. Hver spiritualitet inngår på sin unike måte i den kristne kirkes samlede helhet. En gang på 1100-tallet ble Bernhard av Clairvaux spurt om sin innstilling til kirkens mange former for spiritualitet, og svarte slik: «Jeg omfatter dem alle med min kjærlighet, men bare én av dem med min livsform.»^x Det bibelske grunnlaget for dette? Les de fire evangeliene. Fire ulike temperament. Fire ulike språk. Fire ulike beretninger, som legger vekt på ulike ting og har hver sine favoritttema som de løfter fram på ulike måter. Men de fire evangelistene er rørende enige i sin brennende kjærlighet til Jesus. Og alle fire ville blitt forundret og forskrekket om de var blitt oppfattet som konkurrerende fraksjoner. Se på regnbuen, hadde de kanskje sagt. Det er bare én sol...

ⁱ Joh 1,38–39

ⁱⁱ Jf. Johannesevangeliets skildring av møtet med de første disiplene (1,35–43) og samtalen tre år senere, den siste kvelden før korsfestelsen (Joh 14,1–9).

ⁱⁱⁱ Kol 1,15–17

^{iv} Kol 1,19–20

^v Kol 1,21–22

^{vi} Clément, s 61f. Gjengitt på norsk etter Oskar Skarsaune: *Troens Ord: De tre oldkirkelige bekjennelsene*, Luther forlag 1997, s 59

^{vii} Se kapittelet «Etter curlingkirken» i min bok *Hviskninger fra katakombene – Skisser til en kristen motkultur*, Luther forlag 2007

^{viii} Joh 1,39; 13,7; 16,12–13

^{ix} Kirkemøtet i Kalkedon i 451 sammenfattet kirkens refleksjon over Kristi natur på denne måten: «... vår Herre Jesus Kristus ... sann Gud og sant menneske ... etter sin guddom av samme vesen som Faderen og etter sin manndom av samme vesen som oss... Vi bekjenner den ene og samme Kristus, Sønn, Herre, enbåren, som erkjennes i to naturer, uten sammenblanding og ufrovandlet, uoppdelt og uten atskillelse.» Her gjengitt fra Bjarne Skard: *Inkarnasjonen. En dogmehistorisk fremstilling*, Land og Kirke 1951, side 99

^x Gunnell Vallqvist: *Helgonens svar*, Proprius 1981, side 116